

Landschappelijke inpassing Te Selle Ratumseweg 65a, Ratum

Ten behoeve van de uitbreiding van het agrarisch bouwblok

Colofon

Landschappelijke inpassing Ratumseweg 65a, Ratum

Uitgevoerd door:
Natuurbank Overijssel

Opdrachtgever : Van Westreenen
Contactpersoon: dhr. G. Navis

Projectnummer en versie: 415b, versie 1.0		Status: definitief
Projectleider: Ing. P. Leemreise	Veldmedewerker(s): Ing. P. Leemreise	Rapportdatum: 25 april 2014
Ligging projectgebied: Ratumseweg 65a, Ratum	Amersfoortcoördinaten: X253.493 Y445.067	

Correspondentieadres:
Postbus 206
7480 AE Haaksbergen
info@natuurbankoverijssel.nl

@natuurbankOverijssel

1. Inleiding

Er zijn concrete plannen om een bestaande rundveehouderij op het adres Ratumseweg 65a in Ratum uit te breiden, een theetuin te realiseren en het achterhuis van de bestaande boerderij te verbouwen tot woning. De uitbreiding van de veehouderij bestaat uit de bouw van een nieuwe stal en uitbreiding van het aantal sleufsilo's. Voorwaarde van de gemeente Winterswijk om medewerking te verlenen het initiatief is een goede landschappelijke inpassing van het nieuwe erf. In voorliggend geval bestaat de landschappelijke inpassing uit de aanleg van erfbeplanting. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de deel van het erf waar de nieuwe ontwikkelingen plaats vinden, maar naar het gehele erf.

In voorliggend rapport wordt een voorstel voor een erfbeplantingsplan gepresenteerd. Deze is tot stand gekomen na analyse van de (a)biotische omstandigheden ter plaatse, het huidige landschapsbeeld en historische referenties zoals de historische topografische atlas anno 1880. Bij de opstelling van dit plan is mede gebruik gemaakt van een opgesteld advies over de cultuurhistorische waarden van het erf (J.Ras, Gemeente Winterswijk 2014).

2. Het plangebied

2.1 Situering

Het plangebied is gesitueerd op de adres Ratumseweg 65a in Ratum. Het ligt in het buitengebied van Ratum, gemeente Winterswijk. Op onderstaande afbeelding wordt de globale ligging van het onderzoeksgebied met de gele cirkel weergegeven.

Globale situering van het onderzoeksgebied. Deze wordt met de gele cirkel aangeduid.

2.2 Beschrijving van het plangebied

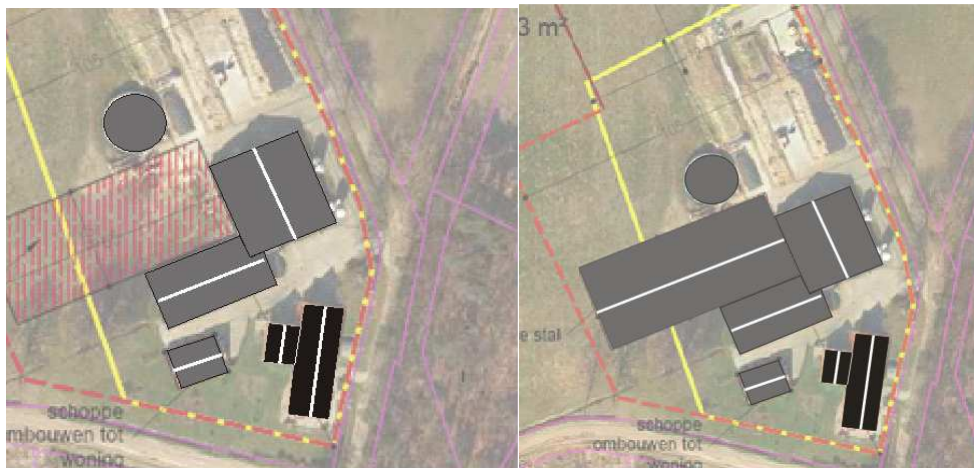
Het plangebied bestaat uit een agrarisch erf met naastgelegen agrarische cultuurgrond. Tijdens het veldbezoek in gebruik als grasland met een monocultuur van (Engels) raaigras. Op het erf staan, naast het hoofdgebouw, enkele bijgebouwen waaronder een loopstal, werktuigenberging, mestsilos en sleufsilos. Het erf grenst aan de oost- en zuidzijde aan een doorgaande weg en aan de andere zijden aan agrarisch cultuurland (grasland). Opgaande beplanting treffen we alleen in de zuidoosthoek van het erf. Open water ontbreekt.

Detailopname van het erf.

3 beschrijving van het voorgenomen activiteiten

Middels een wijziging van het bestemmingsplan, wordt het agrarische bouwblok vergroot van 10.025 m² naar 17.083m². Door deze vergroting van het bouwblok is het mogelijk om een nieuwe loopstal op te richten en de ligging en oppervlakte van de sleufsilos aan te passen. Aan de voorzijde van het erf, naast de Ratumseweg, is reeds jaren een soort van theetuin aanwezig. Middels de wijziging van het bestemmingsplan wordt deze recreatieve functie geformaliseerd. Tenslotte wordt het achterhuis van de bestaande boerderij verbouwd tot woning. Op de onderstaande verbeelding wordt de nieuwe wenselijke situatie aangeduid.

Verbeelding van het wenselijke eindbeeld. Oude situatie (links) en nieuwe situatie (rechts)

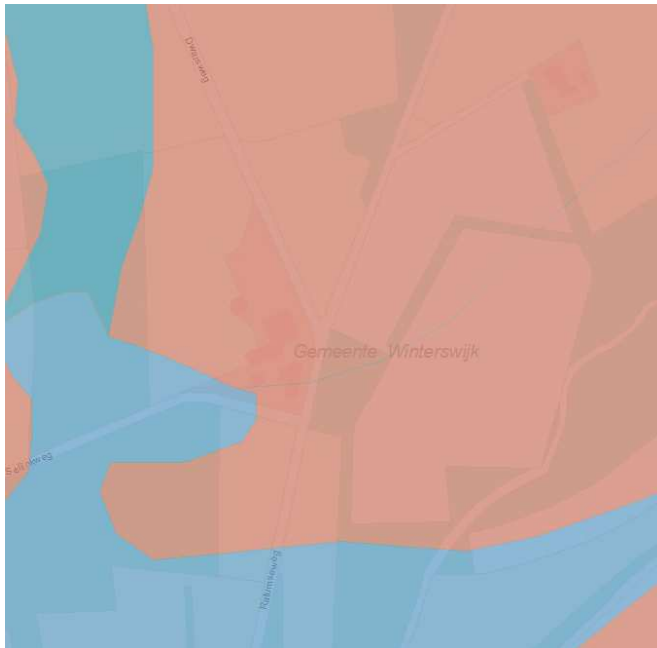
Concreet bestaat de voorgenomen activiteit uit de volgende onderdelen;

- Uitbreiding bebouwd oppervlak; bouwen stal, uitbreiden sleufsilos;
- Verbouw achterhuis tot woning;
- Aanleg theetuin;
- Aanleg erf- en landschappelijke beplanting.

4. bodem en water

4.1 Bodem

Het onderzoeksgebied ligt in een geomorfologisch landschapstype dat tot de restplateaus en terrasresten wordt gerekend, specifiek welvingen en vlakten. De bodem op en rond het erf bestaat uit een veldpodzol, welke aan de west- en zuidzijde over gaat in gronden met ondiepe keileem en potklei. Op deze laatste gronden liggen meest de (loof)bossen van Ratum. De veldpodzolgrond heeft een vrij diepe ontwatering. Op onderstaande kaart wordt een uitsnede van de bodemkaart weergegeven.

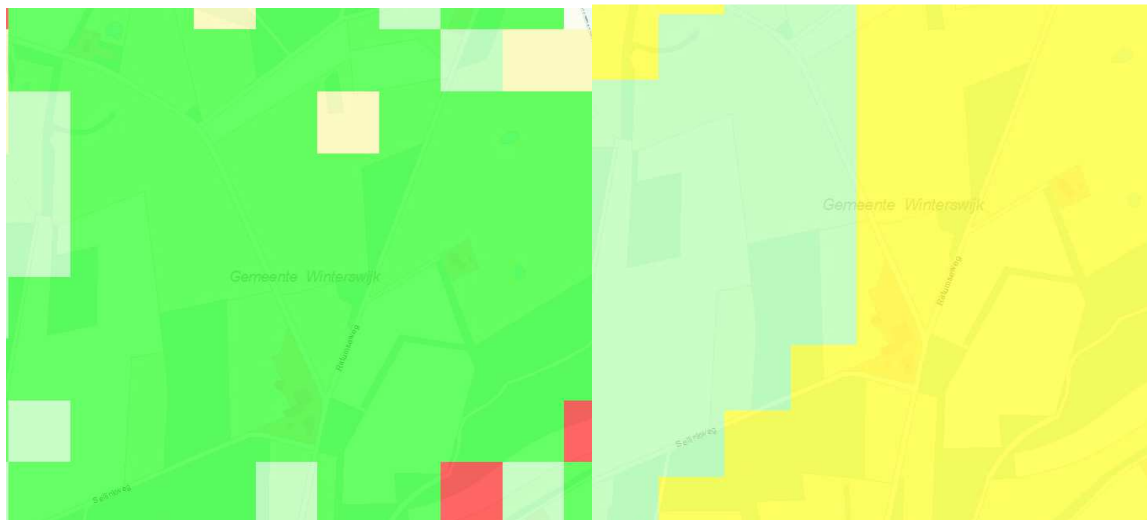

bodemtype

4.2 Water

De grondwaterstand en de fluctuaties, evenals de chemische samenstelling van het grondwater, bepaalt in grote mate de potentieel natuurlijke vegetatie, en daarvan afgeleid, de gebiedseigen type beplanting. De gemiddeld hoogste grondwaterstand is 75 cm onder maaiveld. De gemiddeld laagste grondwaterstand is 170 cm onder maaiveld.

Het plangebied ligt in een gebied dat gekenmerkt wordt door infiltratie. Net ten westen ervan gaat het over in een gebied met een intermediair karakter; door de ondiepe keileem en potklei is er echter geen sprake van diepe kwel; mogelijk wel van lokale uitreding langs vergravingen e.d.

Gemiddeld hoogste grondwaterstand (links) en kwel-infiltratiekaart.

5. Landschap

5.1 Algemeen

Het plangebied ligt aan de zuidrand van een jong heideontginningslandschap 'Scholtenstijl'. Dit jonge heideontginningslandschap kenmerkt zich door een rationele verkaveling, lange rechte wegen, relatief open met relatief grote agrarische percelen. In het landschap liggen verspreid boerderijen, meest met de voorzijde naar de ontginningswet gekeerd. Bij de erven in het jonge landschap treffen we doorgaans geen oude 'zware' erfbossen met zomereiken aan. Her en der liggen nog kleine snippers heide, al dan niet omzoomd door opgaand bos. Esgronden, (natuurlijke) beken en oud loofbos ontbreken. Op de onderstaande uitsnede van de historische topografische kaart is het plangebied aangeduid met de cirkel.

Uitsnede uit historische topografische kaarten (1830-1930). Het plangebied wordt met de pijl aangeduid.

5.2 Landschappelijke kenmerken

Het omringende landschap kenmerkt zich door;

- Relatief open;
- In bermen en slootkanten zijn relictten van het historische landschap nog zichtbaar in de vorm van planten en dieren van heischrale milieus;
- Boerderijen zijn relatief jong (opgericht in de 20^e eeuw);
- Ontbreken 'zware' erfbossen met zomereik;
- Landschappelijke beplanting in de vorm van hakhoutsingels, heideterreintjes en beboste heideterreintjes;

6. Het erf

6.1 Achtergrond; de klassieke indeling

Karakteristiek voor het boerenerf in deze streek is de ligging van de gebouwen. Tot in de 70-er jaren lag direct achter de meeste boerderijen, waar het melkvee in was gestald, een hooiberg. Daarom heen gegroepeerd lagen stallen voor kleinvee en een berging voor tractoren en machines.

Het voorerf

De erfindeling is een afspiegeling van de taakverdeling tussen boer en boerin. Het erf aan de voorkant is de siertuin. Dit was het domein van de boerin. Het vormt een in zichzelf gekeerd gebied en het onderhoud, dat voor het grootste deel in de zomer plaatsvindt, is intensief. Er zijn drie verschillende soorten boerderijtuinen:

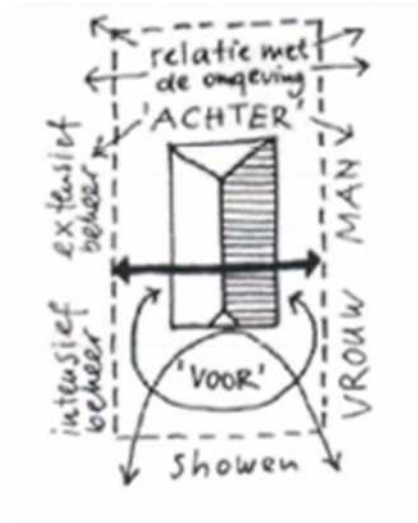
De klassieke (nuts)tuin waar de nutsfunctie overheerst. Hier staat groente met soms wat fruit en een kleine hoeveelheid bloemen. Staan er veel bloemen in, dan noemen we het een 'versierde nutstuin'. De formele tuin bevat symmetrische figuren die omzoomd zijn met grind. Het patroon wordt vaak omzoomd met een (buxus)haag of een rand van bloeiende planten. De patronen zijn gevuld met rozen en andere soorten beplanting.

De boerderijtuin is een 'moderne' boerderij tuin. Deze tuinen wijken af van de hiervoor genoemde tuinen. Het zijn tuinen zonder een samenhangende ordening.

De boerderij wordt beschaduwd door 2 of 3 lei-linden. Vaak stonden deze aan de zuidkant om de (kaas)kelder koel te houden in warme zomers. Ook staan lei-linden aan de voorkant van de boerderij. Soms treffen we een paar hoogstamfruitbomen aan; meestal pruimen, appels, peren of soms een kers. Het meeste fruit is ondergebracht in de 'bongerd'.

Het achtererf

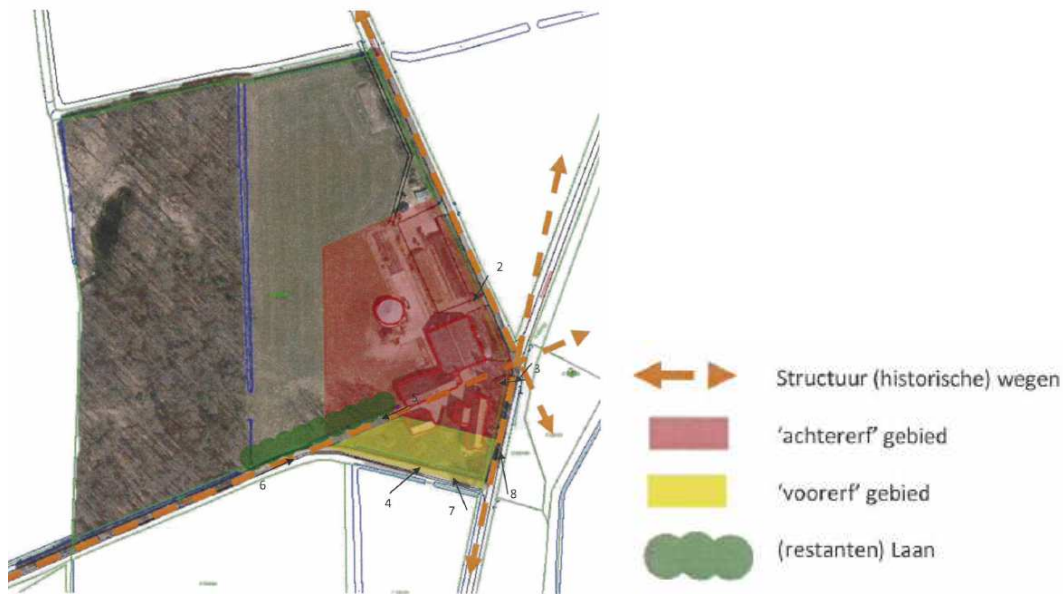
De stal en de bijgebouwen met het achtererf is het werkterrein van de boer. De beplanting bestaat uit (knot)bomen, hakhout, struweelbeplanting (wilde haag van diverse heesters) en soms een erfbosje met zomereiken in het oude ontginningslandschap. Ook werden er walnoten aangeplant tegen insecten. De moestuin werd meestal omzoomd door een doornhaag om de groenten te beschermen tegen wildvraat. Ook kwamen omheiningen voor van gevlochten wilgentenen. Het onderhoud van deze beplanting is vooral winterwerk. Het achtererf houdt de relatie open met het achterland; de es of het hooiland. Het erfgedeelte direct naast de stal is het overgangsgebied, dat zowel kan behoren bij het voor- als het achtererf. Dit overgangsgebied bevat vaak de moestuin.

Traditionele erfopbouw.

6.2 Beschrijving van het erf

Het erf ligt ten noorden van de kruising van de Sellinkweg, Ratumseweg en Dwarsweg. Oorspronkelijk lag de boerderij net ten zuiden van de Sellinkweg, welke als een zandweg aan de achterzijde van de boerderij lag. Ruilverkaveling heeft deze weg verlegd naar de voorzijde van de boerderij. De ligging van de oorspronkelijke ontginningsweg is nog zichtbaar als een erfpad aan de westzijde met laanbomen.

Analyse van cultuurhistorische waarden en kenmerken van het erf (naar: J. Ras, 2014)

Het erf ligt vrij besloten, het wordt aan de west- en oostzijde begrensd door bos. De voor- en achterzijde, evenals de zijkant van het erf is zichtbaar vanaf de Ratumseweg.

Het hoofdgebouw wordt aan de zuid- en oostzijde begrensd door een scheerhaag van liguster. Net buiten de voortuin staat een jonge paardenkastanje. Langs de oude ontginningsweg aan de zuidwestzijde van het erf staan enkele zomereiken. Een open plek in deze laanbeplanting wordt opgevuld door twee sierboompjes. Aan de voorzijde van het erf staan enkele bol-boompjes (sierbeplanting). Het achtererf wordt niet begrensd door erfbeplanting.

Aanzicht op de voorzijde van het erf.

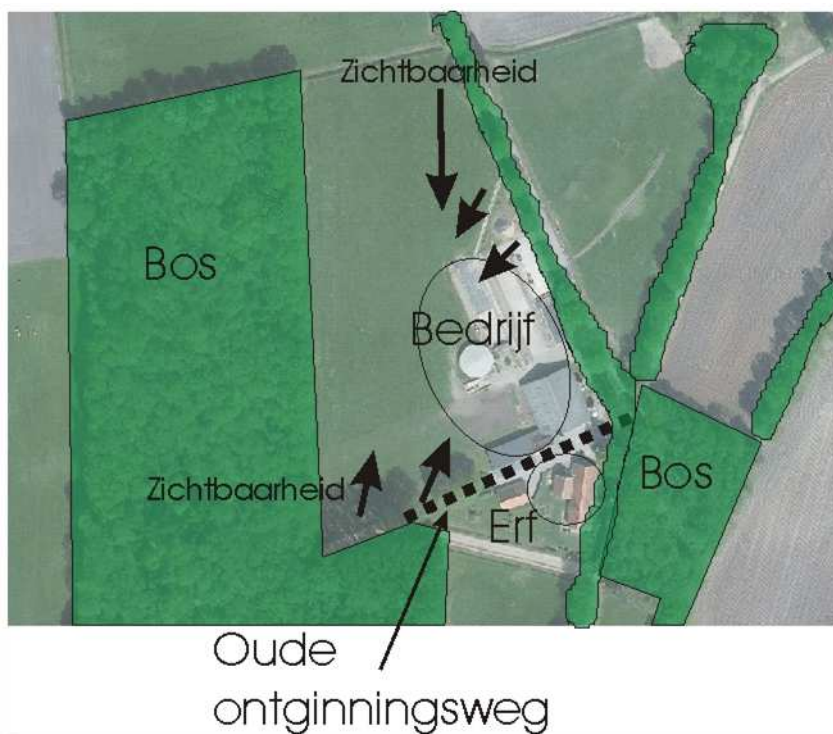
7. Analyse en uitgangspunten voor het ontwerp

7.1 Algemeen

Wanneer we naar het huidige erf kijken dan vallen de volgende zaken op. Ten eerste de besloten ligging. Het erf ligt als het ware tussen enkele bossen. Hierdoor is de zichtbaarheid van het erf zeer beperkt.

Alleen vanaf de doorgaande wegen direct nabij het erf is het erf zichtbaar.

De siertuin aan de voorzijde van het hoofdgebouw wordt aan de voorzijde begrensd door een liguster scheerhaag. Deze is niet doorgetrokken in westelijke richting en begrenst niet de voortuin van de 2^e bedrijfswoning welke naast het oude hoofdgebouw gebouwd is. Rondom deze nieuwe woning is een siertuin aangelegd welke grotendeels uit gazon bestaat en zich uitstrekt in zuidwestelijke richting, tot voorbij de oude schoppe. Vanaf de dwarsweg is er vrij zicht op het bedrijf. Sleufsilo's en bedrijfsgebouwen grenzen aan deze doorgaande weg. Voor een weergave van de ruimtelijke analyse wordt verwezen naar onderstaande verbeelding.

Ruimtelijke analyse van het erf.

Wanneer we naar het huidige erf kijken, dan vallen een aantal zaken op. Te weten;

- Gedeeltelijk geen begrenzing tuin (privé) en overige landschap. Aan de voorzijde van de oude boerderij staat een scheerhaag van liguster. Deze ontbreekt aan de voorzijde van de 2e bedrijfswoning waardoor het gazon aan de weg grenst;
- Grote siertuin. De siertuin aan de voorzijde van de 2e bedrijfswoning bestaat uit sierbeplanting en gazon en loopt door tot de zuidwesthoek van het erf;
- Zichtbaarheid gebouwen achterzijde. Vanaf de dwarsweg zijn de bedrijfsgebouwen duidelijk zichtbaar;
- Een gat in de oude laanbeplanting langs de oude ontginningsweg is opgevuld met twee jonge, niet streekeigen bomen;
- Natuurlijke inpassing. Het agrarische bedrijf wordt op natuurlijke wijze, door de aanwezige bossen en singels ingepast. Het is zichtbaar (beleefbaar) vanaf de doorgaande weg zodra men dicht bij het erf staat. Er is zicht van enige afstand op het erf mogelijk vanaf de Dwarsweg ten noorden van het erf.

Aanzicht op het erf.

7.2 Uitgangspunten voor het ontwerp

Het ontwerp van de landschappelijke inpassing is ontwikkeld aan de hand van de volgende uitgangspunten;

Algemeen

Zichtbaarheid bebouwing

Agrarische bebouwing mag zichtbaar zijn in het agrarisch cultuurlandschap. Het uitgangspunt is niet om alle bebouwing achter een 'groene muur' te plaatsen. Lelijke objecten worden bij voorkeur wel achter 'groen' geplaatst.

Streekeigen beplanting

Als plantmateriaal voor nieuwe beplanting wordt streekeigen beplanting gebuikt. Dit is beplanting welke karakteristiek is voor het landschap en geschikt is op de locatie (bodem, water). Naast het aanleggen van beplanting, is het zinvol om bestaande niet inheemse beplanting te verwijderen en al dan niet te vervangen voor inheems plantmateriaal. Bes- of vruchtdragende beplanting zoals meidoorn, walnoot, hazelaar, liguster en Gelderse roos bieden kleine zoogdieren en vogels voer voor de winterdag. Dergelijke beplanting versterkt de waarde van erfbeplanting.

Abiotische omstandigheden

Het plangebied ligt op de overgang van beekeerd naar veldpodzol. Het heeft een vrij diepe ontwatering. Behalve vanuit de wens om het 'oude' landschap zichtbaar te maken door voor het landschap kenmerkende type beplanting en beplantingsvormen te gebruiken, stelt het huidige cultuurlandschap nauwelijks specifieke eisen aan beplanting qua grondwaterstand.

Landschap

Het plangebied ligt in een kleinschalig en besloten landschap, op de overgang van oud kampenlandschap naar een jong heideontginningslandschap. Vanaf de openbare wegen ten zuiden en oosten ervan is het erf duidelijk zichtbaar. Gelet op de ligging van de sleufsilos en bebouwing direct naast de weg, is er weinig ruimte om opgaande beplanting aan te leggen.

8. Het ontwerp

Het ontwerp voor de landschappelijke inpassing bestaat uit de volgende aspecten:

Aanleg liguster scheerhaag aan de voorzijde

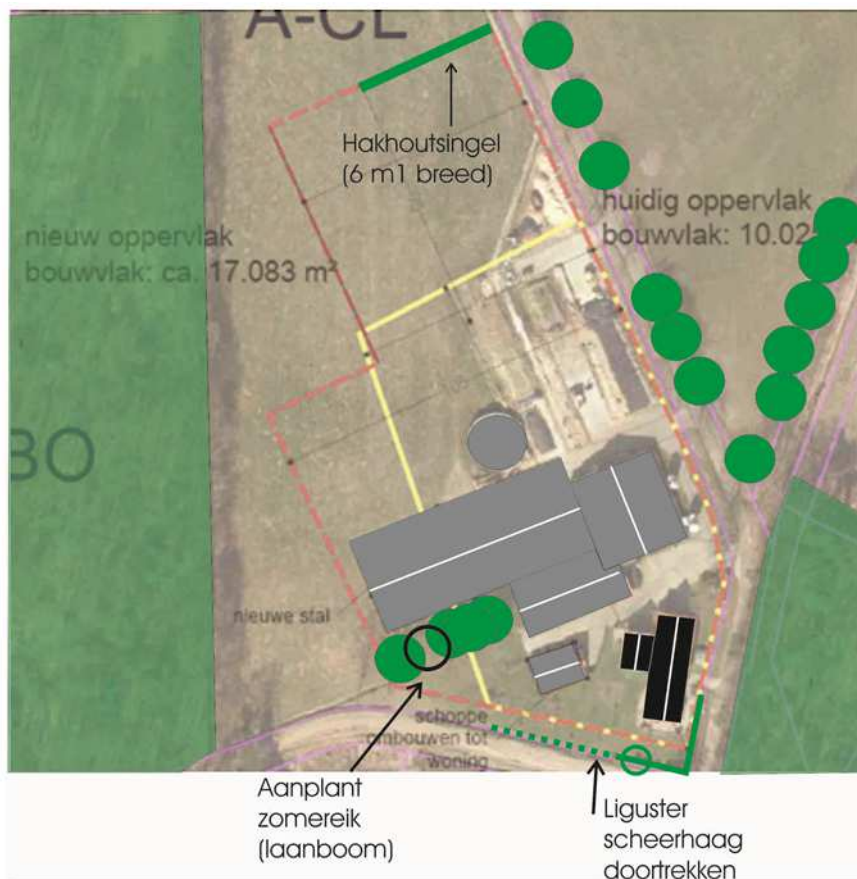
Aan de zuidzijde gaat het erf zonder fysieke barrière over in openbare weg. Daarom wordt voorgesteld om een scheerhaag van liguster aan te leggen aan de voorzijde van de woningen. Deze sluit daarbij aan op de reeds bestaande scheerhaag.

Aanplant solitaire zomereik

In het 'gat' in de laanbeplanting aan de zuidwestzijde van het erf wordt een solitaire, als laanboom gekweekte zomereik geplant.

Aanplant houtsingel

Aan de noordzijde van het agrarisch bouwblok wordt een zes meter brede houtsingel aangelegd. Deze singel wordt als hakhoutsingel beheerd.

Voorstel voor de landschappelijke inpassing van het nieuwe erf.

9. beheer en inrichting

9.1 inrichtingsmaatregelen

De volgende maatregelen moeten uitgevoerd worden om tot het wenselijke eindbeeld te komen;

Hakhoutsingel

De houthoutsingel wordt 6 m1 breed en bestaat uit vier rijen bosplantsoen met een plantverband van 1,5x1,5 m1. Beplanting wordt in voldoende groot plantgat geplant. Ter bescherming van de beplantingstook wordt een smalle greppel tussen agrarisch cultuurland en de singel aangebracht, of de beplantingstrook wordt uitgerasterd. De hakhoutsingel bestaat uit een gemengd plantsoen met, zomereik, berk, hazelaar (allen 20%) en lijsterbes, Gelderse roos, vuilboom en liguster (allen 10% gemengd). De minimale maat van het plantsoen bedraagt 60-80cm.

Algemene plantinstructie voor bosplantsoen (singel en erfbosje)

1. Het aanplanten van een houtwal of singel kan plaats vinden tussen half november en half maart, mits het niet vriest. Gebruik inheems plantmateriaal, wat passend is in de streek.
2. Voor de aanplant wordt vaak gekozen voor 3-jarig bosplantsoen met de maat 80-100 cm hoogte.
3. De te beplanten oppervlakte dient te worden bewerkt, dit kan door frezen en/of planten in bewerkte grond.
4. Plant de soorten aan in groepen van minstens 5-7 stuks per soort. Op die manier voorkomt u dat langzaam groeiende soorten worden overgroeid door snel groeiende soorten.
5. Let op dat u niet te diep plant. De diepte is afhankelijk van de omvang van het wortelstelsel. Steek een gat (houd de grond op de schop), plaats het plantsoen zo dat alleen de wortels in het gat zitten. Gooi de grond weer in het gat, terwijl u het plantsoen vasthoudt. De grond iets aanduwen.
6. Indien u niet direct alle bomen en/of struiken kunt aanplanten, dan kunt u ervoor kiezen de bomen en/of struiken tijdelijk op te kuilen. Kies hiervoor een vochtige schaduwrijke plaats uit. Het opkuilen kan door een gat in de grond te graven en daar de bomen met de wortels in te zetten. Bedek de wortels met de vrijgekomen grond.

Specifieke plantinstructie

1. Plant de houtsingel of houtwal in rijen aan met een plantafstand van bij voorkeur 1,50 bij 1,50 meter.
2. Boomvormers dient u in het midden van de singel aan te planten, struiken aan de randen.

Ligusterhaag

De ligusterhaag wordt aangelegd in een plantverband van 4 stuks/m1 haag. Er wordt bij de aanleg gebruik gemaakt van plantsoen in de maat 60-80 of 80/100

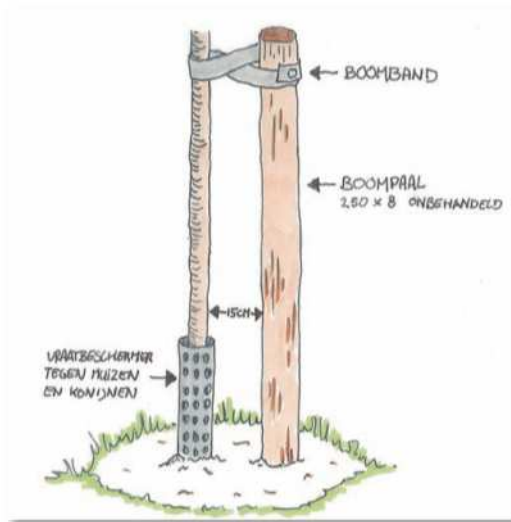
Solitaire zomereik

Er wordt een solitaire zomereik gepland. Deze heeft een minimale stamomtrek van 10-12 cm op 1,5 m1 hoogte boven de wortelvoet. De boom wordt geplant in ruim plantgat en ondersteund door twee boompalen en boomband. Er wordt een als laanbomen gekweekte boom gebruikt.

Het aanplanten van een boom kan plaats vinden tussen half november en half maart, mits het niet vriest. Voor de aanplant wordt vaak gekozen voor een laanboom met een minimale omtrek van 10-12 cm. U kunt ook kiezen voor een grotere maat, bijvoorbeeld 14-16 cm met kluit. Indien u niet direct alle bomen kunt aanplanten, dan kunt u ervoor kiezen de bomen tijdelijk op te kuilen. Kies hiervoor een vochtige schaduwrijke plaats uit. Het opkuilen kan door een gat in de grond te graven en daar de bomen met de wortels in te zetten. Bedek de wortels met de vrijgekomen grond.

Specifieke plantinstructie

1. Voor het aanplanten is een ruim plantgat noodzakelijk waarin de wortels zich wijd kunnen uitspreiden. Het plantgat dient daarom ongeveer een afmeting te hebben van 70x70x70 cm groot. Spit na het graven de bodem van het plantgat los.
2. Plaats daarna een boompaal van onbehandeld hout naast de boom (maat 250 cm lengte bij 8 cm doorsnede), op ongeveer 15 cm van de boom, aan de kant van de heersende windrichting (dit is meestal het zuidwesten). Bevestig de jonge boom met een brede band aan de boompaal.
3. U kunt nu het plantgat weer dichtgooien. Pas indien nodig bodemverbetering toe door bijvoorbeeld potgrond te mengen met de grond uit het plantgat.
4. Plaats bij een bomengroep de bomen ruim uit elkaar, de minimale plantafstand is 6 meter. Een volwassen boom kan al snel een kroon ontwikkelen van 10 meter breed.

Algemene opmerking

Initiatiefnemer dient er op toe te zien dat uitsluitend inheems plantmateriaal gebruikt wordt. De leverancier van het plantmateriaal kan hierop toezien.

9.2 Beheer

Nadat de beplanting is aangelegd, dient deze beheerd te worden. De aangelegde landschapselementen dienen als volgt beheerd te worden:

Hakhoutsingel

De singel wordt beheerd als hakhoutsingel. Goed onderhouden houtwallen en houtsingels bestaan uit een boom-, kruid- en struiklaag. Na ongeveer 5-6 jaar zullen de takken in de houtsingel of wal elkaar gaan raken en dient er waar nodig gesnoeid en gedund worden. Na 10 jaar is de eerste keer onderhoud noodzakelijk. De meeste houtsingels en houtwallen worden als hakhout beheerd en tussen de 10-12 jaar afgezet. Afzetten betekent dat de bomen en struiken tot 10 à 20 cm boven de grond worden afgezaagd. De bomen en struiken groeien uit zichzelf weer uit. Bij het afzetten is het in elk geval van belang dat er genoeg licht op de bodem valt om de stobben te laten uitlopen. Dat betekent vaak een vrij drastische dunning.

Solitaire zomereik

Geen beheer, mogelijk opkronen als schade aan landbouwvoertuigen ontstaat door lage takken.

Scheerhaag

De ligusterhaag is een scheer- of kniphaag. Deze haag dient jaarlijks 1 à 2 maal geknipt/geschoren te worden om de haag op de wenselijke hoogte en breedte te houden.

Literatuur

- Gemeente Winterswijk, Cultuurhistorische Atlas 2009
- Landschapsbeheer Gelderland